

te pav

türkiye ekonomi politikaları araştırma vakfı

Bulgaristan'ın Türkiye İkilemi

Erhan Türbedar

Dış Politika Analisti

TEPAV Değerlendirme Notu

Ekim 2010

Bulgaristan'ın Türkiye İkilemi

Son yirmi yıl içinde Türkiye-Bulgaristan ilişkileri, önceki dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde gelişmiş, iyiye doğru gitmiştir. Siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında birbirine gittikçe yakınlaşan iki ülke, son zamanlarda enerji alanında da ortaklık ilişkilerini geliştirme niyetindedir. Ne var ki gelecekte Türkiye'nin bir çeşit bölgesel güce dönüşebilme olasılığına endişeyle bakan Bulgar elitleri, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) katılım sürecinin desteklenmesi hususunda bir ikilem yaşamaktadır.

1990'ların başlarına kadar tek parti tarafından yönetilen Bulgaristan'ın, kapalı bir toplumdan, demokrasi ve özgürlüklerin mevcut olduğu açık bir topluma dönüşmesinin paralelinde, Ankara ile Sofya arasındaki ilişkilerde de hızlı düzelme yaşanmıştır. Daha önce asimilasyon ve göçe zorlama gibi baskıcı politikalara maruz kalmış Bulgaristanlı Türklerin genel durumuna ilişkin iyileşmelerin, Türkiye'nin Bulgaristan'la yakınlaşmasında önemli katkısı olmuştur. Sofya'nın dış politika alanında Batı ile olan ilişkilerin geliştirilmesine önem atfetmeye başlamış olması da, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin daha samimi bir zeminde gelişmesine katkı sağlamıştır.

Gelinen noktada, Bulgaristan'ın NATO üyesi olmasıyla birlikte, iki ülke arasında güvenlik alanında müttefiklik ilişkisi doğmuştur. Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde ise, Balkan ülkeleri içinden Bulgaristan Türk işadamları tarafından en çok tercih edilen ikinci ülkedir. Örneğin 2009 yılında Türkiye'nin on Balkan ülkesiyle gerçekleştirdiği toplam dış ticaret içinde Bulgaristan'ın payı 2,51 milyar dolar ile yüzde 20'nin üzerinde olmuştur. Diğer taraftan, 700 milyon dolar ile Bulgaristan, 2009'un sonu itibariyle Türk sermayesini göreceli olarak daha çok çekebilen bölge ülkelerinden biri konumundaydı. Bununla birlikte, 1994-2009 dönemi içinde Balkan ülkelerindeki Türk müteahhitlik projelerinin 8,8 milyar dolar olan toplam değerinin yüzde 14'ü Bulgaristan'da üstlenilen projelerde gerçekleşmiştir. Enerji açısından Rusya'ya bağımlılığını azaltmaya ve ithal ettiği yakıtların kaynaklarını çeşitlendirmeye çalışan Bulgaristan'ın son zamanlarda Türkiye ile enerji alanında da bir ortaklık ilişkisi geliştirmeye çalıştığı ortadadır.

Genel olarak Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkiler, hem Ankara hem de Sofya'nın yapıcı adımlar atmasıyla gelişim göstermiştir. Ne var ki 5 Temmuz 2009'da gerçekleşen Meclis seçiminin ardından Bulgaristan'da iş başına gelen Boyko Borisov'un azınlık hükümetiyle birlikte, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkiler daha kaygan bir zemine doğru sürüklenmeye başlamıştır.

1912-1920 yılları arasında Trakya bölgesinin Türkiye'de kalan kısmından göç etmek zorunda kalan Bulgarlar için Türkiye'nin tazminat ödemesi hususu, Borisov döneminde Ankara'nın önüne çıkartılan ilk konular arasında bulunmuştur. İşin garip tarafı, bu konuyu gündeme taşıyanlar olaya tek taraflı bakıp, 1912-1913 yıllarındaki Balkan Savaşları'nda Bulgaristan'da yüz binlerce Müslüman'ın uğradığı mezalime karşı kayıtsız kalmaya devam etmektedir.

Borisov döneminde Bulgaristan'da Türk karşıtı söylemlerin dozunda da bir artışın olduğu söylenebilir. Hatırlatmak gerekirse, Borisov'un lideri olduğu ve GERB kısa adıyla bilinen "Bulgaristan'ın Avrupai Gelişimi İçin Vatandaşlar" partisi de, seçimlerde Türk karşıtı bir üslup kullanarak oylarını yükseltme yoluna gitmiştir. Bulgaristan'da Türk karşıtı söylemlerin prim yapıyor olması ise, Bulgaristan toplumunun bir kısmında Türkler'e karşı önyargıların devam ettiğine işaret etmektedir. Bulgaristanlı Türkler'in Bulgaristan devletini benimsemelerine ve

ülkenin toplumsal ve siyasi hayatına iyice bütünleşmiş olmalarına rağmen, bazı Bulgarlar Türkler'e ve diğer azınlıklara karşı olumsuz duygular beslemektedir. Bunun paralelinde, Bulgaristan'daki Türkler'in siyasi gücündeki en ufak iyileşme bile Bulgar milliyetçilerini rahatsız etmektedir. Bu yüzden, ağırlıklı olarak Bulgaristanlı Türkler'i etrafında toplayan Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin önde gelen bazı isimlerine karşı Borisov Hükümeti'nin yolsuzluk suçlamalarıyla hukuki süreçler başlatmış olması, Bulgar milliyetçilerini sevindirmiş olsa gerek.

Son aylarda Bulgaristan'da durup dururken bir başmüftülük krizinin yaratılmış olması da dikkat çekicidir. Bulgaristan yetkilileri, Müslümanların seçtiği başmüftünün yerine, komünizm döneminde ajanlık yapmış Nedim Gencev'in atanmasını uygun bulmuştur. Böyle bir hamleyle, Türkler'in ve diğer Müslümanların dini yönden daha sıkı bir şekilde kontrol altında tutulması amaçlandığı söylenebilir. Bu arada, somut bir kanıt bulunmuyor olmasına rağmen, Bulgar polislerinin zaman zaman ülkedeki Müslümanların İslam adına yapılan terörizm ile bağlantılarını araştırdığı belirtilmelidir. Bu tür uygulamalar ise, ülkedeki Müslümanların Bulgarlar tarafından "dini fanatikler" olarak algılanmasına sebebiyet vermektedir.

Başmüftülük krizi çerçevesinde olayların daha fazla büyümemesi için, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Eylül 2010'da sorunun Ankara ile Sofya arasında çözülmesini önermişti. Bu öneri ise bazı Bulgar çevreler tarafından, Türkiye'nin Bulgaristan'ın içişlerine karıştığına dair kanıt olarak gösterilmeye çalışıldı. Ankara'nın Türk azınlığını kullanmak suretiyle, Bulgaristan'ın içişlerini karıştığına dair yaygın kanaat Bulgaristan'da hep var olmuştur. Son iki yılda Bulgaristan'da Türk dizilerinin izlenmeye başlanmış olması hususu bile kimi Bulgarlar tarafından, Türkiye'nin kültürel araçlarla Bulgaristan toplumunu etkileme ve yönlendirme girişimi olarak yorumlanmaktadır. İşi daha karmaşık hale getiren ise, Türkiye'nin Osmanlı benzeri siyaset izlemeye başlamış olduğuna dair asılsız bir inancın son zamanlarda Bulgaristan halkı arasında yer bulmaya başlamış olmasıdır.

Dış politika konularında pek tecrübeli sayılamayacak olan Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov, bir yandan Türkiye ile ilişkilerin bozulmamasına özen göstermekte, diğer taraftan gelecekte gittikçe güçleneceği öngörülen Türkiye'ye karşı önyargılarla bakmaktadır. Bu önyargıları ise Borisov'un Türkiye'ye karşı talihsiz davranışlar ve açıklamalarda bulunmasına neden olabilmektedir. Örneğin, 24 Eylül 2010'da New York'ta Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ev sahipliğinde Türkiye'nin Balkan ülkeleri liderleri için tertiplelediği akşam yemeğini gösterişli bulan Borisov, Ankara'nın bununla Balkan ülkelerine baskın rolünü ve gücünü kanıtlamaya çalıştığını düşünerek, söz konusu yemeği terk etmiştir. Borisov'un bu yöndeki davranışı ise Bulgaristan medyasında büyük bir beğeniyle karşılanmıştır. Bu olay da, Türkiye'nin Bulgaristan'da iyi bir iç siyaset malzemesi olarak kullanılabilirdiğini göstermiştir.

Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerde güven tazelemek amacıyla, Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 4 Ekim 2010'da Bulgaristan'a bir günlük ziyarette bulunmuştur. Başbakan Erdoğan'ın meslektaşı Borisov'la düzenledikleri ortak basın açıklamasında karşılıklı dostluk ve işbirliği mesajları verilmiştir. Borisov ayrıca Bulgaristan olarak Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecini desteklediğini de söylemiştir. Gerçekte ise Bulgar toplumunun bir kısmının Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olduğu ortadadır. Örneğin milliyetçi parti VMRO, Türkiye'nin AB üyeliğine karşı Bulgaristan'da bir referandumun düzenlenmesi maksadıyla şimdiye kadar 330 bin civarında imza toplamış bulunmaktadır. Türkler'den nefretini gizlemeyen Ataka ittifakının Türkiye'nin AB üyeliği konusundaki görüşleri de çok iyi bilinmektedir. Diğer taraftan, Bulgaristan yetkililerinin de Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin bir ikilem içinde oldukları gözlemlenebilmektedir. Çünkü Bulgarlar'ın, ister AB içine alınmış, ister de AB dışında bırakılmış bir Türkiye'nin gelecekte önemli sayılabilecek bir güç merkezine dönüşebileceği ve Bulgaristan üzerindeki etkinliğini artabileceği endişesini taşıdıkları söylenebilir. Bu yöndeki endişe ise,

karşılıklı söylenen bütün güzel sözlere rağmen, Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinde bir güven sorununun var olduğuna işaret etmektedir. Oysa her zaman Bulgaristan'ın dostu olamaya çalışmış olan Türkiye bir gün güçlense bile, Sofya'nın gerçek dostu olarak kalacaktır.